Egy szocialista orvos életútja

Dr. Berkes Pál születésének 80. évfordulójára

Szegeden, 1901. február 8-án született *dr. Berkes Pál*, az ellenforradalmi korszak kevés számú, ám éppen ezért különleges jelentőséggel bíró szocialista meggyőződésű, helyi értelmiségének jelentékeny személyisége. Családja haladó szellemű volt. Édesapja könyvtárában lelte meg és olvasta el Marx, Engels, Kautsky és Bebel sok munkáját, s ezek mély nyomokat hagytak benne. Sógora és nagybátyja a Tanácsköztársaság idején a proletárdiktatúra szolgálatában fontos szerepet töltött be. Bizonyára a hozzájuk való szoros emberi kötődés sem maradt hatás nélkül az iskoláit kiváló eredménnyel végző fiatalemberre, aki a középfokú tanulmányok után Budapesten beiratkozott az Orvostudományi Egyetemre.

A diploma megszerzése után, 1927-ben visszatért Szegedre. Azonnal kapcsolatot keresett a szociáldemokrata mozgalom helyi vezetőivel, s szinte minden szabad idejét a Munkásotthonban töltötte. Itt ismerkedett meg a kommunistákkal, a mindenkor együttműködni kész szocialista orvoskollegájával, *dr. Szepesi Imrével* is, aki pártfogásába vette, s — egyebek között — bevonta a Munkás Testedző Egylet irányításába. Dr. Szepesi halála után dr. Berkes Pálra bízták az SZMTE vezetését. A munkássport azonban korántsem egyszerű időtöltés volt. Ennél jóval többet jelentett. A rendőrfőkapitány-helyettes levele megvilágítja ezt: „A Munkás Testedző Egyesület jelenlegi tisztikarát a szocialista párthoz tartozó, szervezett tagok alkotják... tehát, mivel a szociáldemokrata párt egyik kultúrszerve, és teljesen annak irányítása alatt működik, úgy hazafias, mint politikai szempontból megbízhatatlan." Dr. Berkes egyik fő patrónusa volt a Munkások Gyermekbarát Egyesületének is, amelynek a munkásgyermekek nyaraltatása és segélyezése adta a legfényegesebb feladatait. Jelentős tevékenységet fejtett ki a Munkás Turista Egyesületben, ahol a kommunista befolyás különösen erős volt. Önéletírásából tudjuk, hogy — bár távolról sem értettek egyet minden kérdésben — szívélyes kapcsolatban volt olyan ismert kommunistákkal, forradalmi szocialistákkal, mint *Krajkó András, id. Komócsin Mihály*, Gyólai István, Ladvánszky József, Dáni János.

Dr. Berkes Pált 1932-ben a Szociáldemokrata Párt végrehajtó bizottságának tagjává választották, s kisebb megszakításokkal e tisztében a párttagság bizalmából meg is maradt. Nagyhatású szónokként tartották számon, ezért az 1930-as években többször sikerrel indították a törvényhatósági választásokon. Például 1934-ben a móravárosi szavazókörzetben sikerült legyőznie azt a Petrik Antalt, aki az 1929. évi választások egyik vezéralakja volt. Ezzel szocialista képviselőként bekerült Szeged város törvényhatósági bizottságába is. 1936-ban Móraváros lakossága ismét bizalmat szavazott neki. Szoros kapcsolatot tartott választóival, akik megbecsülték, mert bátran és következetesen képviselte ügyüket. Az 1937. január 10-én a móravárosi szociáldemokrata pártszervezetben az id. Komócsin Mihály elnökletével megtartott tisztújító gyűlésen választói előtt arról is beszélt, hogy „...csak egyedül erős pártszervezeteken keresztül tudják kivívni mindazt, ami a dolgozók érdekeinek megfelel." Gyakran tartott érdeklődéssel kísért előadásokat Felsővároson és Somogyitelepen, s természetesen a Munkásotthonban is.

Tiszaszőlősre hurcolták 1944-ben munkaszolgálatra. Innen deportálták. 1945-ben, a deportálásból hazatérve újra bekapcsolódott a Szociáldemokrata Párt munkájába. A párt baloldalához tartozónak vallotta magát.

A felszabadulás utáni évtizedekben dr. Berkes Pál tevékeny segítője a népi demokratikus, majd a szocialista fejlődés folyamatának. Az 1956. évi ellenforradalmi lázadás letörését követő időszakban újra fontos pártmegbízatásokat kapott. Így tagja lett az MSZMP Szeged városi bizottságának is. Harcos életútját a Szocialista Munkáért Érdemérem arany fokozata és a Szocialista Hazáért Érdemérem kitüntetésekkel ismerték el.

Mozgalmi-közéleti munkájával együtt orvosi hivatását közmegelégedésre végezte. Hosszú éveken át városi főorvosként dolgozott. A párt által rábízott feladatokat nyugállományba vonulása után is odaadással, fáradhatatlanul végezte. 1972-ben hunyt el. Harcostársai, barátai tisztelettel és megbecsüléssel emlékeznek annak az embernek az életútjára, aki egész tevékenységével egy szebb, igazabb társadalom felépítésén munkálkodott.

Dr. Hegyi András

Családjogi tudnivalók (1.)

A házasságkötésről és a névviselésről

Magyarországon évente csaknem 100 ezer házasságot kötnek. A házasság és a család intézményét alkotmányunk is védi. Családjogi törvényünk részletesen szabályozza például a házasság megkötésének módját, jogi előfeltételeit, a névviselés kérdését, a házasfelek egymással szembeni jogait és kötelességeit:

A házasulni szándékozóknak a házasságkötést megelőző eljárásban igazolniuk kell az anyakönyvvezetőnél állampolgárságukat, személyi adataikat, továbbá azt, hogy a házasság megkötésének nincs törvényes akadálya. A házasulók a házasságkötést megelőzően család- és nővédelmi tanácsadáson is kötelesek részt venni. Ez a tanácsadás az úgynevezett család- és nővédelmi tanácsadókon, valamint a rendelőintézeti szülészeti-nőgyógyászati szakrendeléseken történik. Ha valakinek a lakóhelyén egyik szolgálat sincs, úgy a tanácsadást a körzeti orvos vagy az üzemorvos is elvégezheti. A részvételről a házasulók igazolást kapnak, amit be kell mutatniuk az anyakönyvvezetőnek.

Fontos tudnivaló, hogy a felek házasságkötési szándékukat legalább 30 nappal korábban kötelesek bejelenteni az illetékes anyakönyvvezetőnél. Ennek a kötelező várakozási időnek a célja a könnyelmű, meggondolatlan házasságkötések megakadályozása.

A kötelező várakozás alól csak egészen kivételes esetekben adható felmentés. Ilyen méltánylást érdemlő ok lehet például a nő terhessége, a férfi katonai szolgálatra való bevonulása, a külföldi kiküldetés, esetleg súlyos betegség. A felmentést a tanácsok igazgatási osztályai adhatják ki.

A házasságkötés rendkívül lényeges feltétele a házassági korhatár betöltése, ami a férfiaknál 18, a nőknél pedig 16 év. E korhatár alatt csak kivételesen indokolt esetben, gyámhatósági engedéllyel lehet házasságot kötni. Tizenhat évnél fiatalabb férfi, illetve 14 évnél fiatalabb nő részére még a gyámhatóság sem adhat házasságkötési engedélyt.

A házasságkötéssel kapcsolatban az egyik olyan kérdés, ami a legtöbb embert foglalkoztatja, kétségtelenül a feleség névviselése. Köztudott, hogy ma már az asszonyok igen sok lehetőség közül választhatnak. Hatályos jogunk szerint a menyasszony teljesen önállóan dönti el — ehhez tehát vőlegényének hozzájárulására sincs szükség —, hogy a házasságkötés után milyen nevet kíván viselni. Választhatja például a férje teljes nevét a házasságra utaló „-né" toldattal (Szabó Józsefné Fazekas Gizella). Viselheti ugyanezt a nevet leánykori nevének teljes elhagyásával, ez a hagyományos forma. (Szabó Józsefné). Választhatja férje családi nevét a „-né" toldattal, amihez a saját teljes leánykori nevét hozzácsatolhatja. (Szabóné Fazekas Gizella). A következő lehetőség, hogy a férje családi nevéhez a saját utónevét illeszti. (Szabó Gizella). Végül mód van arra, hogy az asszony a házasságkötés után is a saját korábbi, tehát lánykori nevét viselje. (Fazekas Gizella).

Felvetődhet a kérdés: ha a feleség úgy dönt, hogy a házasságkötés után is a saját leánykori családi nevét viseli, hogyan alakul majd a gyermek névviselése? Alapelv, hogy a házasságban élő szülők valamennyi közös gyermekének csak közös családi nevet lehet adni. Nem fordulhat tehát elő például, hogy az egyik gyermeket a férj, a másikat pedig a feleség családi nevén anyakönyveztessék. Aligha kell magyarázni ennek a szabálynak a fontosságát. Ha ez nem lenne, adott esetben vérszerinti testvérek különböző családi neveken szerepelhetnének. Ezért a házasfeleknek még a házasságkötés előtt feltétlenül meg kell állapodniuk abban, hogy születendő gyermeküknek vagy gyermekeik melyikük családi nevét viselik majd. Ha az asszony megtartja leánykori családi nevét, elképzelhető, hogy a házasfelek kölcsönös megállapodása alapján a gyermekek az anya leánykori családi nevét kapják. De ez esetben utólag már egyik gyermek sem kaphatja az apa családi nevét, csakis az anyáét.

Sokan nem ismerik azokat az okokat, amelyek érvénytelenné teszik a házasságot. Nyilvánvalóan ilyen ok például az, ha valamelyik félnek, aki már korábban is házas volt, az előző házasságát a bíróság még nem bontotta fel. Érvénytelen továbbá az a házasság, amelyet egyenesági rokonok, illetve testvérek, féltestvérek kötöttek egymással. Hasonló a helyzet, ha a testvér testvérének vér szerinti leszármazójával (például a nagybácsi az unokahúgával) és a házastárs volt házastársának egyenesági rokonával házasodik össze. Nem lehet érvényes házasságot kötni teljesen cselekvőképtelen személlyel, valamint azzal, aki a házasságkötési korhatárt még nem érte el. Arra sincs lehetőség, hogy az örökbefogadó szülő örökbefogadott gyermekével házasodjon össze. Érvénytelen a házasság akkor is, ha az anyakönyvvezető nem hivatalos minőségben járt el vagy a házasulók a házasságkötésnél nem voltak együttesen jelen. Mindezekben az esetekben is azonban a házasságot érvényesnek kell tekinteni, mindaddig, amíg azt a bíróság érvénytelenné nem nyilvánítja.

D. A.

Gémes Eszter

Történetek Rúzsa Sándorról

Sándor gazda megveszi a saját lovait

— Egy hónap múlva Halason lösz vásár, az őrhalmi dűlőbű indulunk.

Éjfélre ért haza a gazda agyonfáradva.

— Ez napságtul kezdve a lovakat nappal legeltessük, éccakára istállóba lösznek! — adta ki parancsba.

Úgy két hét múlva, éjjel felrohantak a kutyák, de el is hallgattak, mert egy kotla pirított tarhonyát odaszórtak nekik. Beálltak a betyárok az istállóajtóba, várták, hogy a küszöbön fekvő család elaludjon. Mert akkor minden gazda, a felesége is, a küszöbön feküdt. Nem bírták elaludni Sándor gazdáék, ezért mit sem törődve velük, odamentek, kihúzták a fejük alól a párnát. Persze, hogy nem mertek szólni sem, mert agyonverték volna őket. Még három birkát is elvittek. Utána két hétre a halasi vásárkor ismét eljöttek. Szép holdvilág volt. Most nem tarhonyát hoztak, hanem az az átkozott Pisze Matyi jött velük, leguggolt a fal tövébe, minden kutya a lábához feküdt.

— Asszony! Itt vannak a bëtyárok!

— Hányat lát kẽ?

— Ötöt! Ahun szödi a kutyákat az ölibe, a Bundás még a képit is nyali.

Vezették a lovakat kifelé az istállóból. Mivel Márta sosem volt megkötve, az is ballagott mögöttük.

— Vissza, hékás! — csapta orron a betyár a szamarat. — Gazdádnak is maradjon valami. Hanem Halason lösz a vásár! — szólt vissza a betyár.

— Tűlem löhet Bécsbe is. Annyi, mintha kétsző lëégött vóna a házam. Nagy eret vágtatok rajtam, bëtyárok!

*

Ez a történet ükapám, Gémes Sándor házánál zajlott le, az 1830—40-es évek közt.

Szili széjjelnéz

Egyszer együtt volt a banda, azt mondja Rúzsa:

— Hát cimborák: kezd a kinyér a hajábú kifonni. Valamőre szét kő nézni. Hónap Szögedébe van a vásár, ëmégy. Szili, szétnéző a nagyjószágvásárba, ki mit ád ẽ? Ha nem üsmeröd, eridj utána, avatkozz hozzá, útközbe kiszödöd majd belűle, hun lakik. A többi mán gyerökjáték! Árulósok ide nem nagyon gyünnek, de azé azokat is böcsüld fő! Régön mulattunk mán, úgy izletösen!

Másnap korán reggel Szili elvágtat Szegedre, szép ökör összeforog, de nem akar az idegen marhák közé állni. Az a hat szép vëllás szarv! Farkas gazda szeme minden áhítata az ökröknek szól.

— De szépek vagytok! Nem tom, hogy bánnak veletök!

Mikor a hajcsárok terelik őket, háthosszba, hasaljba, szarv közé osztogatják ám nekik az ütleget. Farkas nézi, mit művelnek, rájuk kiált:

— Hé! Në verjék kentök azt az öröket!! Főnevetem űket hatéves korukig, alig vertem mög.

— Ëadta űket?

— Csak ẽ!

— Akkó mönyjék kẽ a dógára! Azé kő nekünk ütni, mert kẽ nem tanította mög. Különben is kẽdnek az ökrökhöz sëmmi köze, nekünk mög a pézhő, hogy kẽ mit csinál vele!

— Jó mögmondták kẽdnek, Pali bácsi! — nevet Szili.

De azért, még a csorda el nem haladt, Farkas nem mozdult. Kis idő múlva elment a duttyánba, megvett egy tábla sós kalácsot, kétfelé törte. Öt darabot a bérese, ötöt meg maga evett még. Ez a kalács fonatos volt. Mire megették, odaértek a városszéli kocsmához, megittak egy-egy üveg sört, elindultak gyalog hazafelé. Szili meggyőződött, hogy a pénzt nem költötték el, hozzák haza. Elvágtatott hát mellettük, még jóccakát is kívánt nekik.

Hazaérkeznek Farkasék, az asszony már a ház előtt várja az urát. A gyerekek is meglátják, sivítva szaladnak a teknő hátú, nyaktól bokáig sima ingekben. A béres is átvedlik, egy pár ruhacserével, megy egyenesen a jószágok közé, etetni.

— Mit hozott kẽ, ércsapám?

Az ember a bőrtarisznyából kihúz egy tégla nagyságú csomagot, kockás szakajtó ruhába bugyolálva:

— Osz' szét nekik!

Ahogy veszi át az asszony, kihullik belőle egy száraz kenyérdarab. Mert ebbe a kockás ruhába kötve vittek az útra magukkal kenyeret, szalonnát. Ahogy kiesett a kenyér, felveszi, megfújja a portól, megcsókolja, kétfelé töri, odaadja a két pulyának. Belép Farkas a pitvarba, a tarisznyából kiveszi a pálinkás butellát, helyére teszi, a tarisznyát felakasztja a szögre. Mire ő már ma piszkos munkát nem akar végezni, csak köténytkötéje. Ezalatt a gyereksereg nagy zsivajjal fogyasztja a madárlátta kenyeret. Osztozás is keletkezik:

— Të többet kaptá!

— Tied azé kisebb, mer nagyobbakat haraptá bejűle, mint én!

— Én vagyok a legnagyobb, oszt csak másfelet kaptam!

Ilyen osztozások sűrűn előfordultak.

— Egy kukk së tovább, mer odamék! — szól az apa.

Meg is szűnt a veszekedés, a gyerekek elvonultak homokot mérni, liszt fejében.

— Még tán köszönni is elfelejtöttem, egész nap úgy szaladgát bennem a mádra — szól a gazda.

— Mi lelte kendet!?

(Folytatjuk.)

Készülődés a lovasjátékokra

Máris megkezdték a felkészülést a Balatonfelvidék kétévente megrendezendő kiemelkedő eseményére, a július 31—augusztus 1—2-én sorra kerülő nagyvázsonyi történelmi lovasjátékokra. A Balaton Tourist-Nord, számos társrendező és vendéglátóipari szervezettel, s 7 lovasiskola képviselőivel közös programot fogadott el. Sorrendben tizennegyedszer rendezik meg idén a történelmi lovasjátékokat. A 300 szereplővel és 250 ló fölléptetésével sorra kerülő játékok szórakoztató időtöltést ígérnek.